

SLOVENŠČINA ZA TUJCE

Program

Ljubljana, september 2000

VSEBINA

A. SPLOŠNI DEL	3
IME PROGRAMA	3
UTEMELJENOST PROGRAMA	3
CILJNA SKUPINA	4
CILJI PROGRAMA	5
TRAJANJE PROGRAMA	6
POGOJI ZA VPIS, NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE IZOBRAŽEVANJA	6
1. Pogoji za vpis	6
2. Pogoji za napredovanje	7
3. Pogoji za dokončanje izobraževanja	7
B. POSEBNI DEL	8
ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA	8
KATALOG ZNANJ	8
1. Standardi znanja	9
1.1 Osnovna raven	9
1.2 Srednja raven	10
1.3 Visoka raven	10
2. Vsebine programa	11
2.1 Tematska področja	11
2.2 Vsebine programa na posameznih ravneh	13
2.2.1 Osnovna raven	13
2.2.2 Srednja raven	19
2.2.3 Visoka raven	22
3. Učbeniki in drugo učno gradivo	24
4. Posebna znanja izvajalcev programa	24
JAVNA VELJAVNOST ZNANJ	25
IZPITNI KATALOG	25
1. Opredelitev ravni	25
2. Izpitni cilji	26
3. Sestava in vrednotenje izpita	27
3.1 Shematski prikaz sestave izpita	28
4. Izpitne vsebine	29
5. Ocenjevalna merila	29
5.1 Razumevanje govornih in zapisanih besedil, slovnica	29
5.2 Tvorjenje zapisanih besedil	30
5.3 Govorno sporazumevanje	31
5.4 Končna ocena	33
SESTAVLJALCI PROGRAMA	34
PRILOGA	35
IZHODIŠČA ZA PRIPRAVO NAČRTA EVALVACIJE PROGRAMA	35

A. SPLOŠNI DEL

IME PROGRAMA

Slovenščina za tujce

UTEMELJENOST PROGRAMA

Program *Slovenščina za tujce* pomeni prenovo doslej veljavnega programa *Slovenščina za hrvaško/srbsko govoreče*, ki ga je v okviru Andragoškega centra Slovenije pripravila skupina strokovnjakov in je bil sprejet na seji PIS za družboslovje 30. 5. 1988, preimenovanja in popravki v programu pa so bili sprejeti na seji Strokovnega sveta RS za vzgojo in izobraževanje 15. 10. 1992. Nastal je tudi kot nadgradnja *Standardov znanja slovenščine kot tujega jezika*, ki so jih pripravili na Centru za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete (te je Strokovni svet RS za šolstvo potrdil 17. 12. 1992). Tako program kot standardi so bili dobro izhodišče za razvijanje dejavnosti v zvezi s stopenjskim poukom slovenskega jezika za tujce, vendar so izkušnje in razvoj stroke na tem področju pokazali potrebo po njihovi nadgradnji in dopolnitvi.

Verificirani (tj. javno veljavni) program *Slovenščina za hrvaško/srbsko govoreče* je predvideval 200 ur pouka in ni bil stopenjsko zasnovan, omogočal pa je, kot je zapisano v njem, "tekoče sporazumevanje za osebne potrebe". Kot program za izpopolnjevanje v slovenskem jeziku in književnosti je bil torej preozko zastavljen, saj je vključeval samo govorce hrvaškega oziroma srbskega jezika, izključeval pa govorce drugih jezikov in zoževal sporazumevalno zmožnost na sporazumevanje za osebne potrebe. Ker bo potreba po znanju slovenščine v procesu evropskih integracij vse večja, je bilo treba program temu ustrezno prilagoditi.

Novi program *Slovenščina za tujce* je nastal za potrebe jezikovnega pouka v tečajih slovenščine, ki so namenjeni tujcem, in testiranja njihovega znanja slovenščine na različnih ravneh. Zato so katalog znanj in standardi, ki jih vsebuje, zasnovani stopenjsko; standardi določajo tiste zmožnosti in znanja, ki naj bi jih posamezniki imeli, da bi se lahko vključili v izobraževalni proces ali ga na določeni ravni nadaljevali in/ali opravili izpit, s katerim se preverja znanje slovenskega jezika za pridobitev javno veljavne listine. Znanje slovenskega jezika za pridobitev take listine se preverja na treh različnih ravneh, ki so natančneje opisane v nadaljevanju.

Pri odločitvi za prenovo programa so bila odločilna naslednja merila:

1. koliko časa je minilo od sprejema izobraževalnega programa (predvidevati je mogoče, da "starejši" programi zahtevajo dopolnitve, ki jih prinaša razvoj stroke);
2. kolikšno je povpraševanje po vpisu v določen izobraževalni program (najprej je dobro prenavljati programe, v katere se vpiše veliko ljudi);
3. kaj menijo o programu izvajalci in druga strokovna javnost (presoja informacij, ki so na voljo).

K 1. točki

Od sprejema izobraževalnega programa *Slovenščina za hrvaško/srbsko govoreče* je minilo 11 let. V tem času so se najprej spremenile okoliščine (slovenščina je postala državni jezik, spremenil se je njen položaj znotraj in zunaj RS, tujci se zaradi najrazličnejših potreb, namenov in ciljev vse več odločajo za učenje slovenščine, nov pomen dobiva tudi v kontekstu združene Evrope), predvsem pa je na področju slovenščine kot drugega/tujega jezika zelo napredovala tudi stroka. Izkušnje s

poučevanjem slovenščine kot drugega/tujega jezika in z dosedanjim izvajanjem testov iz aktivnega znanja slovenščine so pokazale, da so obstoječi program in standardi na eni strani preozki in premalo prožno zastavljeni, na drugi pa zaradi nedorečenosti puščajo preširoke možnosti pri oblikovanju posameznih programov, tečajev, učbenikov za tujce idr. Pokazala se je potreba po nadgrajevanju in prenovi veljavnih standardov in testov iz aktivnega znanja slovenščine. V letih 1996/97 sta pri Centru za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani nastali razvojni nalogi *Strokovna nadgradnja testiranja aktivnega znanja slovenskega jezika* in *Prenova standardov znanja slovenščine kot drugega/tujega jezika* (sofinanciralo ju je Ministrstvo za šolstvo in šport). Nalogi sta ponudili nova izhodišča za dopolnitev in nadgradnjo obstoječih standardov in programa.

K 2. točki

Po podatkih Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik se samo v njegovem okviru vsako leto različnih tečajev udeležuje okoli 400 ljudi, število pa se iz leta v leto veča; na preizkuse aktivnega znanja slovenščine (listina je eden od obveznih dokumentov za pridobitev slovenskega državljanstva) pa naj bi čakalo še nekaj tisoč tujih državljanov.

K 3. točki

Izvajalci tečajev (učitelji), pisci novih učbenikov in priročnikov ter pooblaščen izpraševalci na izpitih iz aktivnega znanja slovenščine so že nekaj časa opozarjali na problematiko zastarelega programa in standardov; menili so, da jih je treba ustrezno dopolniti in nadgraditi z novim znanjem, ki so ga prinesli izkušnje in razvoj stroke na področju slovenščine kot drugega/tujega jezika (rezultat tega sta bili med drugim tudi obe omenjeni razvojni nalogi).

Na temelju te presoje je novi program zastavljen precej drugače kot prejšnji; vpeljuje tri ravni: osnovno, srednjo in visoko (*Slovenščina za hrvaško/srbsko govoreče* je enostopenjski program). Za vse ravni so predvideni standardi znanja in standardizirano preverjanje (glej izpitni katalog).

Informacije o programu *Slovenščina za tujce*, ki jih prinaša nadaljnje besedilo, so namenjene vsem, ki se aktivno ukvarjajo s poučevanjem slovenščine kot drugega/tujega jezika, in sicer pri:

- načrtovanju novih (internih) učnih programov in preverjanju že obstoječih,
- sestavljanju učnih načrtov,
- pripravi učbenikov in učnih gradiv,
- pripravi različnih vrst jezikovnih testov na posameznih stopnjah znanja.

CILJNA SKUPINA

Ciljna skupina programa *Slovenščina za tujce* (v nadaljevanju udeleženci programa) so odrasli, ki se želijo sporazumevati v slovenščini, si s slovensko govorečimi izmenjavati izkušnje ter spoznavati kulturno, socialno, gospodarsko in politično podobo Slovenije (kot njeni obiskovalci, med krajšim ali daljšim, tudi stalnim bivanjem v okolju, kjer se govori slovensko).

Program je namenjen tistim, ki potrebujejo javno veljavno listino o znanju slovenščine:

- za opravljanje svojega poklica,
- ker se želijo vpisati na katero od visokih šol ali univerz v Sloveniji,

- za pridobitev slovenskega državljanstva.

CILJI PROGRAMA

Splošni cilj programa *Slovenščina za tujce* je omogočanje doživljanja slovenskega okolja z uzaveščanjem statusa slovenščine kot državnega in uradnega jezika.

Glavni učni cilj pouka slovenščine kot drugega/tujega jezika je razvita sporazumevalna zmožnost v slovenščini. Udeleženci programa se jezik zato učijo v rabi, torej v procesu sporazumevanja, skozi simulacijo najrazličnejših govornih (tudi sporazumevalnih) položajev, na katere v življenju naleti govorec slovenskega jezika (skladno z jezikoslovno tradicijo je govorec vsak sporočevalec oz. naslovnik, ki slovenščino uporablja za govorno ali pisno sporazumevanje).

Da bi udeleženci programa lahko celovito razvili svojo sporazumevalno zmožnost v slovenščini, v programu razvijajo:

jezikovno zmožnost:

- spoznavajo sistem slovenskega jezika na glasoslovni, oblikoslovni, skladenjski, besedotvorni, besedilotvorni, pravopisni in pravorečni ravni,
- spoznavajo besedišče slovenskega jezika,
- razvijajo sposobnosti za razumevanje in tvorjenje govornih in zapisanih besedil;

sociolingvistično zmožnost:

- razvijajo ustrezne načine jezikovnega odzivanja glede na namen in okoliščine (izbira govornemu položaju primerne socialne in funkcijske zvrsti jezika; predvsem na visoki stopnji znajo razločevati med knjižnim zbornim in knjižnim pogovornim jezikom in so seznanjeni z ostalimi socialnimi zvrstmi (predvsem neknižnim pogovornim jezikom)) ter v besedilih prepoznavajo njihove značilnosti;

diskurzno zmožnost:

- razvijajo strategije za razumevanje in tvorjenje govornih in zapisanih besedil,
- razvijajo strategije za sodelovanje v pogovoru (strategija menjave vlog);

strateško zmožnost:

- razvijajo strategije za reševanje nesporazumov zaradi nezadostnega jezikovnega znanja.

Uspešno sporazumevanje v slovenščini pomeni, da je govorec razumljiv brez posebnih težav, da med pogovorom oz. pri pisanju ne prihaja do jezikovnih nesporazumov, da vsebino besedila razume na splošno in podrobno, da torej ne prosi za nenehno pojasnjevanje oz. da tudi njemu ni treba nenehno ponavljati in pojasnjevati že sporočenega.

V program *Slovenščina za tujce* so vključene sporazumevalne dejavnosti za različne priložnosti. Mednje sta kot produktivni dejavnosti vključena *govorjenje* in *pisanje*, kot receptivni pa *poslušanje* in *branje* v slovenskem jeziku.

Naštete dejavnosti vključujejo:

1. opravljanje vsakodnevnih dejavnosti in sporazumevanje (zasebno in javno, uradno in neuradno) na različnih družbenih področjih (dom in zasebno življenje, šola in delo, javno življenje idr.),

2. strategijo interpretacije govornih in zapisanih besedil ter stopnjo njihovega razumevanja,
3. kulturne značilnosti (družbena in politična ureditev, življenjski standard, družbene vrednote ...).

TRAJANJE PROGRAMA

Celotni program obsega **500 ur** (+/- 10 %), posamezne ravni pa:

- **osnovna raven** **250 ur** (+/- 10 %)
- **srednja raven** **125 ur** (+/- 10 %)
- **visoka raven** **125 ur** (+/- 10 %)

Razpon +/- 10 % ur v programu in na posameznih ravneh upošteva predhodno znanje, znanje drugih jezikov, predvideno hitrost napredovanja ipd. ter tem razlogom prilagojeno organizacijo in izvedbo programa.

POGOJI ZA VPIS, NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE IZOBRAŽEVANJA

1. Pogoji za vpis

Program je namenjen odraslim. Posameznik se lahko vključi na katerokoli raven programa, če ustreza pogojem za vključitev, navedenim v nadaljevanju. Če se ne želi vključiti na osnovno raven, mora dokazati, da dosega standarde znanja ene ravni pod ravnjo, v katero se želi vključiti. Način preverjanja doseganja standardov znanja določi izvajalec programa. To tudi pomeni, da ni nujno, da posameznik opravi izobraževanje po celotnem programu od osnovne do visoke ravni.

- **Starost** Odrasli.
- **Predznanje**
Za osnovno raven Popolni ali delni začetniki z dokončanimi najmanj šestimi leti šolanja.

Za srednjo raven Opravljen razvrstitveni test, ki ga določi izvajalec programa in s katerim kandidat dokaže primerno stopnjo znanja slovenščine in doseganje standardov znanja (navedenih v tem programu), ki so predvideni za osnovno raven, ali uspešno opravljen izpit na osnovni ravni, kot ga določa izpitni katalog v tem programu.

Za visoko raven Opravljen razvrstitveni test, ki ga določi izvajalec programa in s katerim kandidat dokaže primerno stopnjo znanja slovenščine in doseganje standardov znanja (navedenih v tem programu), ki so predvideni za srednjo raven, ali uspešno opravljen izpit na srednji ravni, kot ga določa izpitni katalog v tem programu.

2. Pogoji za napredovanje

Iz osnovne na srednjo raven

Uspešno opravljen test napredovanja (način preverjanja določi izvajalec programa v skladu s standardi znanja za osnovno raven, navedenimi v tem programu) ali uspešno opravljen izpit na osnovni ravni, kot ga določa izpitni katalog v tem programu.

Iz srednje na visoko raven

Uspešno opravljen test napredovanja (način preverjanja določi izvajalec programa v skladu s standardi znanja za srednjo raven, navedenimi v tem programu) ali uspešno opravljen izpit na srednji ravni, kot ga določa izpitni katalog v tem programu.

3. Pogoji za dokončanje izobraževanja

Na osnovni ravni

Uspešno opravljen izpit na osnovni ravni, kot ga določa izpitni katalog v tem programu.

Na srednji ravni

Uspešno opravljen izpit na srednji ravni, kot ga določa izpitni katalog v tem programu.

Na visoki ravni

Uspešno opravljen izpit na visoki ravni, kot ga določa izpitni katalog v tem programu.

B. POSEBNI DEL

ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

Skupna vsota ur, predvidenih v programu, se razdeli po ravneh glede na predznanje udeležencev, njihove potrebe in želje ter organizacijo izobraževanja. Izobraževanje lahko poteka več tednov, mesecev ali semestrov. Izobraževalna ustanova se sama odloči, katero obliko izobraževanja bo uporabila. V nadaljevanju predlagamo dve možni obliki izobraževanja.

Tečajna oblika

Izobraževalni proces poteka dvakrat ali večkrat na teden po dve, tri ali štiri ure hkrati. Lahko se organizirajo krajši intenzivni tečaji, kjer pouk poteka vsak dan, ali pa tečaj traja daljše obdobje, nekaj tednov ali celo mesecev. Kontinuirani tečaji se lahko porazdelijo tudi na več semestrov.

Zaradi učinkovitosti dela priporočamo, naj v posamezni skupini ne bo več kot 12 oseb.

Prednosti tečajne oblike so: postopno pridobivanje znanja, možnost dokaj uspešnega kombiniranja tečajne oblike s samostojnim učenjem, možnost skupinskega dela, preverjanje znanja s testi napredovanja. Učitelj se lahko – če je skupina dovolj homogena – prilagaja udeležencem tečaja, njihovem predznanju, tempu, potrebam in željam, poleg tega imajo udeleženci programa med sotečajniki enakovredne sogovorce.

Pomanjkljivost je ta, da morajo udeleženci za čas trajanja tečaja prilagoditi izobraževanju svoje zasebno in poklicno življenje.

Individualna oblika

Ta oblika je v celoti prilagojena učečemu se, njegovemu predznanju, potrebam in željam. To je tudi njena prednost, pomanjkljivost pa je, da udeleženec v taki obliki izobraževanja nima jezikovno enakovrednega sogovorca in možnosti urjenja v vseh socialnih oblikah učenja.

KATALOG ZNANJ

V katalogu znanj so natančneje opredeljeni in razčlenjeni:

1. standardi znanja na posameznih ravneh,
2. vsebine programa (teme, komunikacijski vzorci, slovnične strukture in vrste besedil) na posameznih ravneh,
3. učbeniki in drugo učno gradivo (materialni pogoji za izvajanje programa),
4. posebna znanja izvajalcev programa.

1. Standardi znanja

1.1 Osnovna raven

Govorci se znajdejo v osnovnih življenjskih okoliščinah, to je ponovljivih (rutinskih) govornih položajih, zlasti tistih, ki vključujejo stvarne informacije.

Razumevanje govornih besedil:

- omejeno razumejo sporočila v množičnih občilih (vremenska napoved, poročilo, krajše vesti, nasveti, intervjuji) ali po telefonu (odzivnik) in znajo iz njih izluščiti temeljne informacije,
- razumejo osnovne vljudnostne obrazce (pozdravljanje, ogovor, povabilo, čestitka, zahvala) in se nanje ustrezno odzivajo,
- v govornem besedilu, predvsem če je hitrost govora prilagojena, prepoznajo temo in razumejo bistvo povedanega,
- znajo slediti preprostim navodilom,
- se ustrezno odzivajo na sogovorčeve potrebe, želje, namere,
- lahko sledijo vsakdanjemu pogovoru,
- če ne razumejo, znajo sogovorca prositi za ponovitev ali pojasnilo.

Razumevanje zapisanih besedil:

- razumejo krajša besedila, tudi nespecializirana avtentična besedila: vesti, nasvete, pisma, ocene, obvestila, intervjuje, krajše članke, reportaže,
- v besedilih razberejo temeljne informacije in znajo povzeti njihovo vsebino,
- razumejo nekatere podrobnosti in jih znajo sporočiti,
- znajo slediti preprostim zapisanim navodilom,
- besedilo znajo interpretirati tako, da izrazijo svoje mnenje o vsebini.

Govorjenje:

- znajo pozdraviti, čestitati, izraziti in sprejeti povabilo, obljubiti, se opravičiti, pohvaliti, se pritožiti,
- znajo pridobiti in dati informacije,
- znajo predstaviti sebe in druge, poimenovati in opisati vsakdanje predmete, osebe, pripovedovati o vsakdanjih dogodkih, poročati o svojih izkušnjah in doživetjih, opisati želje, upanje in cilje, načrtovati, podati kratka pojasnila, utemeljitve, izraziti svoja čustva, želje, interese, mnenje,
- znajo se počasi, a povezano pogovarjati o dobro znanih stvareh,
- pogovor znajo začeti, nadaljevati, prekiniti ali končati,
- ustrezno se odzivajo na govorne spodbude sogovorcev,
- če ne razumejo, znajo sogovorca prositi za ponovitev ali pojasnilo,
- znajo dajati navodila,
- svoj izgovor približujejo standardni izreki,
- njihovi govorni prispevki so ustrezni glede na naslovnik, namen in vsebino,
- obvladajo pravila vljudnosti in menjave vlog ter znajo izraziti različne sporazumevalne namere.

Pisanje:

- znajo zapisati kratko sporočilo, razglednico, izpolniti obrazec,
- znajo tvoriti daljša besedila za praktično rabo: življenjepisa, pismo, prošnja, pritožbo,
- poznajo nekatere preprostejšje uvodne in sklepne formule pri pisanju pisem, čestitk,
- besedila, ki jih tvorijo, so ustrezna glede na naslovnik, namen in vsebino,

- pri pisanju besedil obvladajo skladenjsko preprostejše rešitve (enostavčne povedi),
- poznajo osnovna pravila zapisovanja velike začetnice in uporabljajo končna ločila.

1.2 Srednja raven

Govorci se brez težav znajdejo v vsakdanjih (ponovljivih) življenjskih okoliščinah, poleg tega pa tudi dovolj dobro v nepredvidenih govornih položajih, pogovarjati se znajo o precej širokih družbenih temah, specializirano zlasti o temah, ki so jim blizu (poklic, interesi). Na tej ravni že razločujejo med knjižnim zbornim in knjižnim pogovornim jezikom in znajo glede na okoliščine in namen tudi uporabiti ustrezno zvrst.

Glej tudi standarde za osnovno raven.

Razumevanje govornih besedil:

- razumejo večino avtentičnih nespecializiranih govornih besedil in znajo povzeti njihovo bistvo,
- lahko sledijo intervjujem, reportažam, diskusijam.

Razumevanje zapisanih besedil:

- razumejo večino avtentičnih nespecializiranih zapisanih besedil, tudi leposlovnih (predvsem iz sodobne književnosti), in znajo povzeti njihovo bistvo,
- pri razumevanju vsebinsko in jezikovno težjih besedil si pomagajo s priročniki.

Govorjenje:

- znajo izčrpeje pripovedovati, opisovati, razlagati,
- znajo utemeljiti svoje mnenje, govoriti o prihodnjih načrtih in umišljenih dogodkih in o njih povprašati,
- izraziti znajo vzroke, namene, posledice in po njih povprašati,
- znajo razpravljati o poznani temi,
- znajo prositi za besedo, se popraviti,
- izbrati znajo okoliščinam in namenu ustrezno socialno in funkcijsko zvrst jezika.

Pisanje:

- v sestavku znajo podati informacije, temo znajo izpeljati opisno, pripovedovalno in razlagalno,
- pisno znajo utemeljevati svoje mnenje,
- ustrezno znajo uporabljati kohezivna sredstva (to so jezikovna sredstva, ki povezujejo in strnjujejo besedilo) in se tako izogniti ponavljanju,
- izbrati znajo okoliščinam in namenu ustrezno funkcijsko zvrst jezika,
- pri pisanju upoštevajo osnovna pravila o rabi velike začetnice, končnih ločil, deloma tudi vejice in o pisanju skupaj in narazen.

1.3 Visoka raven

Govorci so pri uporabi slovenskega jezika povsem neodvisni in samostojni. Sposobni so se sporazumevati v najrazličnejših okoliščinah in govornih položajih, obvladajo tudi strokovno izrazje (predvsem lastnega poklicnega področja). Znajo razločevati med knjižnim zbornim in knjižnim pogovornim jezikom in so seznanjeni z ostalimi socialnimi zvrstmi (predvsem neknjižnim pogovornim jezikom) ter v besedilih prepoznavajo njihove značilnosti.

Glej tudi standarde za osnovno in srednjo raven.

Razumevanje govornih besedil:

- razumejo besedila različnih funkcijskih zvrsti in besedilnih vrst.

Razumevanje zapisanih besedil:

- podrobno razumejo vsakršna besedila (publicistična, umetnostna, poljudnoznanstvena in znanstvena besedila svojega strokovnega področja), tudi če so daljša in zapletena,
- besedila znajo podrobno analizirati (glede na temo, besedišče in slovnično strukturo).

Govorjenje:

- govorijo spontano in tekoče,
- zavedajo se svojih napak v govoru in jih znajo tudi popraviti,
- znajo razlagati, sporočati dejstva, izražati in utemeljevati stališča, zagovarjati mnenje, predlagati, sprejemati predloge ali jih zavračati, povzemati, komentirati, vrednotiti, razpravljati,
- govor znajo dobro strukturirati.

Pisanje:

- obvladajo pisanje tudi ustvarjalnejših sestavkov (esej),
- pri pisanju znajo razvijati glavno temo in jo ustrezno izpeljati z opisom, razlago, dokazom, utemeljitvijo,
- pri pisanju upoštevajo pravopisna pravila.

2. Vsebine programa

2.1 Tematska področja

Posamezna področja – tabela v nadaljevanju jih navaja 15 – niso ozko zamejena, so prehodna, prepletajo se in pogosto celo sovpadajo (npr. področje družina in dom se povezuje s področji osebne identitete, osebnih razmerij, družbe ipd.).

Predlagana tematska področja odpirajo bogate možnosti variacij in pomenijo izhodišče pri širjenju variantnih ubeseditev; na vsaki naslednji ravni je pričakovana večja moč besednih in skladenjskih rešitev. Tematskih sklopov naj bi se tako lotevali postopno: od splošnega izrazja (npr. v SSKJ terminološko, slogovno-plastno in časovno-frekvenčno neoznačenih besed) in enostavnejših skladenjskih rešitev na osnovni ravni do stilno označenih sopomenk, metaforičnega in specializiranega izrazja ter skladenjsko (in pomensko) zahtevnejših ubeseditev na visoki ravni.

SPLOŠNO	Možnosti za širitev tematskih področij
1. Osebna identiteta	ime, priimek, naslov, telefon, starost, datum in kraj rojstva, stan, osebni dokumenti, državljanstvo, izvor (narodnost), veroizpoved, poklic, interesi in konjički, videz, značaj, temperament, razpoloženja in čustvena stanja, počutje
2. Družina in dom	člani družine in odnosi med njimi, osebni prazniki in družinske navade; stanovanje/hiša, prostori, oprema, tehnična ureditev (elektrika ...), najem stanovanja, stroški, bivalno okolje,

	življenjski standard
3. Osebna razmerja	odnosi med ljudmi (moški – ženske, formalni – neformalni ...), prijatelji in razmerja do njih; dopisovanje, povabila in obiski, članstvo v klubih, organizacijah ...
4. Izobraževanje, šola	vrste šol, izobraževalni sistem, šolski predmeti, izobrazba, kvalifikacije (izpiti in diplome)
5. Poklic, delo, brezposelnost	različni poklici in kvalifikacije zanje, delovno mesto, delovne okoliščine, zaslužek, davki in prispevki, problemi brezposelnosti
6. Prosti čas	konjički, zabava, obiski različnih prireditev, kino, gledališče, koncerti, RTV, šport in rekreacija, ples počitnice, dopust, potovanja
7. Turizem	države, dežele, mesta in znamenitosti, orientacija, transport, namestitvev in prenočevanje, prtljaga, osebni dokumenti (prestop državnih meja)
8. Telo in zdravje	deli telesa, osebna higiena in kozmetika, fizično in psihično počutje, bolezni, nesreče in poškodbe, zdravnik, zdravila, zdravstveno zavarovanje idr. zdravstvene storitve (prva pomoč, lekarna ...); skrb za zdravo življenje, zdrava prehrana, kajenje, mamila, alkohol
9. Ekonomika	vrste trgovin, nakupi, moda in oblačila, cene in razprodaje, mere, uteži, denar, načini plačevanja, reklame, različne storitve
10. Hrana, pijača	restavracije, jedi in pijače, obedi, obroki, naročanje, jedilni listi, recepti, zdrava/nezdrava prehrana
11. Javno življenje	različni javni napisi, reklame, pošta, telefon, banka, carina, promet, policija, diplomatske storitve, prva pomoč, bolnišnica, servisi, razne informacije
12. Kultura in družba	vrste umetnosti, zgodovinske in druge zanimivosti, jezik, vera, prazniki in običaji, aktualni dogodki, življenjski standard
13. Gospodarstvo in politika	industrija, kmetijstvo, trgovina, ... politična ureditev (vlada, stranke ipd.), pravo, vojna in mir, aktualni dogodki
14. Mediji	radio, televizija, tisk, medmrežje
15. Naravno okolje	koledar, ure, deli dneva, meseci, letni časi, vreme, klima, dežele in pokrajine, rastline in živali, poseganje v naravo, ekologija

2.2 Vsebine programa na posameznih ravneh

2.2.1 OSNOVNA RAVEN

Komunikacijski (sporazumevalni) vzorci

Med komunikacijske vzorce (to so ponovljivi »scenariji«, po katerih se odvija govorno ali pisno sporazumevanje in ki zadevajo najrazličnejše govorne položaje), ki jih razumejo in uporabljajo udeleženci na osnovni ravni in pomenijo preplet različnih delov jezikovnega znanja (znanje besedja, slovnično znanje, besedilotvorno in sociolingvistično znanje), sodijo:

Družbene konvencije:

- pozdravljanje/odzdravljanje (*dober dan ...*) in poslavljanje (*na svidenje ...*),
- predstavljanje sebe (*jaz sem ... ime mi je ..., pišem se ...*) in drugih (*to je ...*),
- opravičevanje/sprejemanje opravičila (*oprostite ..., je že v redu ...*),
- izražanje/sprejemanje zahvale (*hvala, ni za kaj*),
- povabilo (in odziv nanj),
- čestitanje/sprejemanje čestitk, voščilo/sprejem voščila, nazdravljanje,
- odgovor (*kako ste? ...*),
- obljubljanje,
- pritoževanje.

Izmenjava informacij:

- predstavljanje in dajanje osebnih podatkov (tudi o poklicu, izobrazbi, interesih),
- pridobivanje podatkov iz zgornje alinee od svojih sogovorcev,
- poimenovanje (predmetov, oseb ipd.), njihov opis in primerjanje, določanje uporabnosti predmetov,
- poimenovanje dogodkov in pripovedovanje o njih, pojasnjevanje vzrokov za dogodke,
- govorjenje o prihodnjih dogodkih, načrtih, povpraševanje po njih,
- štetje in uporaba števil,
- dajanje navodil, usmerjanje, sledenje navodilom,
- postavljanje preprostih vprašanj (*kaj, kdo, kdaj, kje, kako, kakšen, koliko, zakaj ...*) in s tem pridobivanje osnovnih informacij (tudi glede besednega zaklada: *kako se reče ..., kaj pomeni ...*) ter dajanje informacij,
- pritrdjevanje in zanikanje (*ja, seveda, ne, ne vem ...*),
- poročanje o tem, kar govorijo drugi.

Izražanje počutja in čustvenih stanj:

- izražanje počutja (*utrujen sem, vroče mi je, lačen sem, slabo mi je, boli me ...*),
- izražanje čustvenih stanj: veselja in žalosti (*žalosten/vesel sem, ker ... me veseli, žal mi je, škoda ...*), vseenosti (*vseeno mi je ...*), strahu (*bojim se ...*), (ne)navdušenja (*odlično, krasno ...; smola, škoda ...*).

Uresničevanje interesov:

- izražanje osnovnih potreb, želja (*želim, hočem, rad bi ... nočem, ne želim ... všeč mi je ... moram – ni (mi) treba*) in ustrezno odzivanje nanje,
- izražanje prošenj (*prosim ..., a lahko dobim ...?*) in ustrezno odzivanje nanje,
- povpraševanje sogovorca po potrebah, željah, namerah,
- izražanje prednostne izbire (*rad, rajši, najrajši ...*) in povpraševanje po njih,
- izražanje dovoljenja in odzivanje nanj, izražanje prošnje za dovoljenje,
- ocenjevanje stanja oz. dejavnosti (*to je dobro, odlično ... slabo*),

- izražanje namenov (eksplicitno: *Odprite okno!*, v tem in nekaterih drugih primerih lahko tudi že implicitno: *Ali lahko odprete okno?*),
- zahtevanje, da kdo kaj naredi,
- izražanje upanja (*upam, da ...*).

Izražanje mnenja:

- izražanje mnenja (z izražanjem odnosa do ljudi in stvari: *rad ..., všeč mi je ..., ne maram ...; mislim, da ... zdi se mi, da ...*) in povpraševanje po mnenju (*kaj misliš o ...? vam je všeč ...?*),
- utemeljevanje mnenja (*zato ker ...*) in povpraševanje po utemeljevanju mnenja (*zakaj? kako to?*),
- vrednotenje vsebine pogovora, se s povedanim strinjati ali ne (*strinjam se, ne strinjam se, strinjam se, ampak ... , po mojem mnenju ..., zdi se mi*),
- povpraševanje sogovorca po mnenju (*kaj pa ti misliš? ... kako se vam zdi ...?*).

Organizacija govora:

- prošnja za ponovitev povedanega, črkovanje ipd., preverjanje, ali so bili razumljeni (*ne slišim, ne razumem, ali lahko prosim ponovite, govorite počasneje ...*),
- povpraševanje, kaj beseda pomeni ali kako se čemu reče (*kaj pomeni ..., kako se reče ...*),
- pojasnjevanje, navajanje primerov, naštevanje, parafraziranje povedanega (s protipomenko, nadpomenko, podpomenko, opisom),
- pridobivanje poslušalčeve pozornosti, začenjanje pogovora (nagovor sogovorca), nadaljevanje, prekinjanje in zaključevanje pogovora,
- sledenje vsakdanjemu pogovoru.

Udeleženci so seznanjeni tudi s posebnostmi nejezikovnega sporazumevanja v slovenščini: prikimavanje, odkimavanje, stisk roke, objemanje, poljubljanje (kdo in v katerih okoliščinah), v zvezi s tem pa so opozorjeni tudi na primernost tikanja/vikanja glede na govorni položaj (formalne, neformalne okoliščine). To pomeni, da prepoznavajo odnose vlog in ne nagovarjajo vseh enako.

Teme – slovar

Besedni zaklad, ki ga pridobivajo udeleženci na tej ravni, zadostuje za razumevanje in tvorjenje besedil o vsakdanjem življenju. Predvidoma obsega naslednja tematska področja:

- osebna identifikacija (ime, priimek, starost, naslov, narodnost, stan, videz, počutje, značaj, temperament, čustvena stanja),
- družina (sorodstvene vezi),
- dom, okolje (naravno in urbano),
- družabno življenje,
- delo (doma, v službi, poklici, izobrazba),
- vsakdanja opravila, predmeti, oblačila ipd.,
- prosti čas (konjički, potovanja, obiski raznih prireditev, razne turistične zanimivosti ipd.),
- nakupi,
- hrana in pijača (naročanje in plačevanje),
- vreme,
- čas (ura, datum, letni časi),
- zdravje in počutje,
- izbrane družbene teme (aktualno v kulturi, politiki, socialna problematika, mediji ...).

Jezikovna zmožnost

SLOVNICA

Udeleženci so seznanjeni s temeljnimi slovničnimi oblikami in vzorci. Prepoznajo na primer spol, število in sklone besed v preprostih avtentičnih besedilih in jih znajo pri sporazumevanju tudi pravilno uporabiti. Uporabno slovnično znanje se skupaj z besednim zakladom širi na poznavanje (in prepoznavanje) slovničnih struktur in zmožnost ubeseditve preprostejših besedil na nespecializirane teme.

Skladnja

Ker je sporazumevanje bolj ali manj omejeno na razumevanje in tvorjenje preprostih besedil, je skladenjska struktura besedil, ki jih tvorijo udeleženci v spontanem govoru, preprosta, pri pisanju pa nekoliko bogatejša.

Na ravni samostalniške besedne zveze poznajo in tvorijo priredne (*mama in oče*) in podredne besedne zveze (*lepa hiša*) (ujemanje levega prilastka z odnosnico), seznanjeni so s podredno besedno zvezo z desnim prilastkom, zlasti če gre za brezpredložno zvezo tipa *tečaj tenisa* ali predložno tipa *kava brez ...*, *viski z ...*, *oblačila za ...* ipd.

Obvladajo glagolske besedne zveze – poznajo ujemanje povedka z osebkom ter glagolsko vezavo s predmetom v tožilniku. Bolj ali manj pravilno uporabljajo rodilnik ob zanikanem povedku in poznajo dvojno zanikanje (ob nikalnih zaimkih in prislovihi *nič*, *nihče*, *nikoli*, ...).

Poznavanje zveze s predložnimi glagoli je omejeno na zveze tipa *sem iz/s/z ...*, *grem v/na ...*, *sem v/na ...* (izražanje prislovnih določil kraja: izvor, smer in lokacija).

Poznajo semantične funkcije omenjenih zvez: izražanje udeleženskih vlog (osebka in predmeta), lastnosti, svojine, okoliščin.

Poznajo rabo rodilnika ob števnih (5 –100 itd.) in drugih količinskih izrazih (*kos kruha*, *steklenica vina*), seznanjeni so z oblikami v pretekliku in prihodnjiku (tip *Pet fantov je šlo ...*), vendar v rabi še ni pričakovati popolnega znanja (gl. srednjo in visoko raven).

Obvladajo nezložene (trdilne, nikalne, vprašalne) povedi, od zloženih nekatera priredja (vezalno, protivno, ločno, vzročno in posledično z najpogostejšimi vezniki *in* (*pa*), *ampak*, *ali*, *saj*, *zato* idr.); izraziti znajo podredna vzročna (*ker*), časovna (*ko*, *kadar*, *medtem ko*, *dokler*, *preden*), pogojna (*če*) in oziralna razmerja (*ki*; zahteva se poznavanje rabe v imenovalniku in tožilniku) ter podredna razmerja za izražanje mnenja (*mislím/zdi se mi, da ...*), utemeljevanja (*zato ker ...*), gotovosti in negotovosti (*vem, da ... ne vem, kdaj/koliko ...*).

Omejeno obvladajo pretvarjanje odvisnikov v samostalniške besedne zveze (nominalizacija) (*ker je deževalo ... – zaradi dežja, medtem ko berem ... – med branjem*).

Udeleženci na tej ravni že znajo preprosto poročati o tem, kar govorijo drugi, to pomeni, da poznajo in uporabljajo podredne veznike *da*, *ali*, *če* ter vprašalne zaimke in nekatere prislove v vezniški funkciji (skladenjski vzorci tipa *rekel je/pravi, da ... vprašala je, ali/če/koliko/kdaj/kje/zakaj/kam ...*).

Poznajo osnovna pravila besednega reda v slovenščini (stalno stavbo v pripovednih in vprašalnih povedih), omejeno poznajo besedni red glede na členitev po aktualnosti, razumejo stavčni poudarek z uporabo nekaterih členkov (celo, tudi), a ne pričakujemo, da jih znajo uporabljati, ali z zamenjavo besednega reda (zaznamovan besedni red v primerjavi z nezaznamovanim). Seznanjeni so z naslonskim nizom.

Oblikoslovje

Poznajo par nedoločnik : sedanjik ter njuno rabo (glagol = povedek, nedoločnik = določilo ipd.).

Znajo spregati glagole v sedanjiku in tvoriti oblike za preteklik in prihodnjik.

Uporabljajo naklonske glagole in nekatere izraze za izražanje možnosti, želje, prednostne izbire ipd. (*lahko* + povedni naklon, *rad/rajši/najrajši* + povedni naklon, *moram, želim, hočem – nočem* + nedoločnik).

Poznajo in rabijo povedni in pogojni naklon (*če bi ... bi ...*, tudi v vljudnostnih izrazih), za nekatere glagole poznajo tudi velelnega (velelnik sicer razumejo).

Seznanjeni so z vidskimi pari in pri tem prepoznavajo končana, trajajoča in ponavljajoča se dejanja; sistema tvorbe oz. pretvorbe še ne obvladajo (dovršne oz. nedovršne oblike so naučene za konkretno rabo, obvladanje sistema pričakujemo na srednji in visoki ravni).

Poznajo spremenljivost pomena glagola z dodajanjem glagolskih predpon (uporabljajo nekatere pogoste primere, npr. *pisati – napisati – prepisati* ipd.).

Razumejo trpni način, trpni deležnik -n/-t (*strgan, razbit ...*) poznajo v funkciji levega prilastka in povedkovega določila; to velja tudi za deležnik -č (*vroč*).

Poznajo spol, število ter sklone samostalnikov in pridevnikov. Poznajo osnovno rabo sklonov samostalniške besedne zveze (imenovalnik = osebek, roditeljnik, dajalnik, tožilnik = predmet, drugi skloni = izražanje lokacije in smeri ipd.).

Znajo sklanjati samostalniške besedne zveze, in sicer v vseh treh prvih sklanjatvah in drugi ženski; upoštevajo ujemanje, vendar znanje in raba še nista popolna – to pričakujemo na srednji in visoki ravni. Udeleženci poznajo in pri rabi upoštevajo izpad neobstojnega polglasnika (*Peter – Petra*), daljšave osnov razumejo, vendar je njihova pravilna raba omejena (zlasti na samostalnike moške spola na -r, tudi npr. samostalnike srednjega spola kot *kolo, ime* ipd.).

Predložne zveze znajo uporabljati v funkciji prislovnega določila kraja (izvor, smer, lokacija: *iz mesta, v mesto, v mestu*), z glagolskimi predložnimi zvezami znajo izraziti nekatera razmerja (npr. *govoriti : govoriti o, misliti : misliti na ...*).

Poznajo naglasne in naslonske oblike osebnih zaimkov (*jaz, ti, on, ona ... me, te, ti ...*), svojilne (*moj, tvoj, njegov, naš, vaš ...*), kazalne (*to(le), ta(le), tisto(le) ...*) zaimke ter njihovo deiktično vrednost (deiksisi so t. i. kazalne besede – glej tudi prislove).

Poznajo tudi pravilo izpusta osebnega zaimka v 1. sklonu in uporabljajo 2. in 4. sklon osebnih zaimkov v skladu s pravili anaforike (*Srečal sem prijatelja in ga pozdravil.*)

Naslonske oblike osebnega zaimka pravilno uporabljajo v povedih s t.i. logičnim osebkom (tip *zebe me, vroče mi je, vseč mi je ...*). Razumejo nekatere navezne oblike (*zame, zate* ipd.).

Povratnoosebne zaimke *sebe/se ...* poznajo (in uporabljajo) ob povratnih glagolih (*umivam se, umivam si roke*).

Od neosebnihi samostalniških in pridevniških zaimkov poznajo zlasti vprašalne (*kdo, kaj, kakšen, kateri ...*), nikalne (*nihče, nič*) in celostni vse, vendar sklanjatve še ne poznajo, zato je raba omejena.

Poznajo lastnostne pridevnike in njihovo rabo (kot levi prilastek in povedkovo določilo). Poznajo tudi nekatere vrstne in svojilne pridevnike (gl. besedotvorje). Poznajo, vendar ne obvladajo popolnoma, pridevniško sklanjatev in paradigmo za stopnjevanje pridevnika (in prislova; zlasti opisno z *bolj* in dvostopenjsko z *zelo*), pri čemer znajo izraziti tudi stopnjo primerjave (*večji kot/od ... bolj zanimiv kot ...*).

Glavne in vrstilne števnike (npr. v zvezi z datumi) znajo pravilno uporabljati (ujemanje), poznajo pa tudi zvezo z rodilnikom ob glavnih števnikih 5 – 100 itd. in drugih količinskih izrazih (*kilogram, liter, kos, kozarec ... česa, veliko/več, malo/manj*); v zvezi s količinskimi izrazi znajo izraziti razmerja v smislu *več kot – manj kot* ipd.

Poznajo krajevne prislove (*zunaj, notri ...; tam(le), tja, tukaj, sem ...*) – pri njihovi rabi še prihaja do zamenjav – in časovne (*zdaj, pozneje, takoj, prej (le), potem ...; nikoli, včasih, zmeraj; danes, jutri, lani, spomladi ...*) – in njihovo deiktično vrednost, poznajo pa tudi nekatere lastnostne prislove, zlasti načina (*lepo, zanimivo, dobro, slabo ...*).

Povedkovnik poznajo v zvezi z izražanjem občutja in odnosa do oseb, stvari in dogodkov/dejanj (*všeč, rad*).

Čustveno idr. razmerje do povedanega znajo med drugim izraziti tudi z uporabo medmetov (*oh, joj* ipd.).

Besedotvorje

- je omejeno na tvorbo izpeljank tipa: *Slovenija – Slovenec/Slovenka – slovensko/slovenščina* (pripone *-ka/-ica/-inja, -ski/-ški ...*), *čokolada – čokoladni* (pripone (*-dn*), *-ni/-na/-no ...*) in pomanjševalnic,
- na izpeljavo ženskih oblik za poklice in narodnosti (pripone *-ica/-ka/-inja*),
- na izpeljavo vrstilnih števnikov iz glavnih (pripone *-i/-a/-o ...*),
- na izpeljavo svojilnih pridevnikov iz samostalnikov (priponi *-ov/-in*: *oče – očetov, mama – mamin*),
- na tvorbo glagolnika (posamostaljenje glagola)
- tvorbo nekaterih abstraktnih samostalnikov (s pripono *-ost*),
- na izpeljavo prislova načina iz pridevnika (*lep : lepó ...*),
- na tvorbo/pretvorbo vidskih parov pri pogosto rabljenih glagolih.

BESEDILO

Razumevanje

Udeleženci programa razumejo krajša, preprostejša avtentična nespecializirana govornjena in zapisana besedila, ki obravnavajo navedena tematska področja, in v njih poiščejo glavne informacije.

Vrste besedil: razni napisi (ulični, na embalaži ...), preprosta navodila (npr. kuharski recepti), obvestila, vabila, vstopnice, vozovnice, reklame, mali oglasi, plakati, ceniki,

urniki, koledarji, legende na zemljevidih, obrazci, turistični vodiči z osnovnimi informacijami, kratke vesti in zanimivosti, nasveti, vremenska napoved, pismo, ocena, obvestilo, intervju, komentar, reportaža idr. besedila iz dnevnega časopisja in drugih nespecializiranih publikacij.

Od umetnostnih besedil lahko razumejo taka s preprostim besedilom (morda popevke z refreni, otroške pesmi, kratke odlomke preprostih ali poenostavljenih pesniških, dramskih in proznih besedil, in sicer predvsem iz sodobne književnosti).

Razumevanje govornih besedil je bolj omejeno, tematika je ožja: obvestila na železniški idr. postajah, telefonske informacije (odzivniki ...), radijski in televizijski programi, radijska in televizijska vremenska napoved, prometne in turistične informacije, rutinska navodila (kako priti od ... do ..., kako kaj pripraviti – npr. recepti, navodila ipd.), razna krajša radijska in televizijska poročila, odlomki iz reportaž, zabavnih in izobraževalnih oddaj, intervjujev ipd.

Udeleženci lahko sledijo vsakdanjemu pogovoru in njegovo vsebino v glavnih točkah tudi povzamejo ter poročajo o tem, kar govorijo drugi (poznajo nekatere ustrezne pretvorbe deksisov). Referenco prepoznajo npr. iz osebnih in kazalnih zaimkov ter elipse, poznajo pravilo anaforike (pasivno tudi kataforike). Če hitrost govora ni prilagojena, je razumevanje govornih besedil seveda slabše.

Udeleženci v besedilu prepoznajo temo in o njej izrazijo svoje mnenje. Vsebinsko besedila znajo preprosto povzeti. V glavnem prepoznajo bistvo besedila (sporazumevalno namero). Razumejo tudi nekatere podrobnosti in jih znajo sporočiti. Iz členitve po aktualnosti prepoznajo stopnjo informativnosti.

Govorjenje

Udeleženci spontano tvorijo skladenjsko preprosta besedila, ki so dovolj smiselna (koherentna), da v sporazumevanju s tolerantnim sogovorcem (to je sogovorcem, ki se je pripravil sporazumeti) ne prihaja do nesporazumov. Znajo se umestiti v čas in prostor (pri govorjenju s perspektive jaz – tukaj – zdaj znajo uporabiti nekatere ustrezne deksise ipd.).

Jezikovno ustrezno se odzivajo v vsakdanjih ponovljivih okoliščinah (izbira ustreznega komunikacijskega vzorca, besedja ipd.).

Udeleženci poznajo abecedo slovenskega jezika in glasovno vrednost črk (črka-glas); poznajo različno kakovost samoglasnikov in njeno pomensko razločevalnost (*pêti* – *péti* ipd.), poznajo neobstojni polglasnik; pravilno izgovarjajo končni *-l* (zlasti v pretekliku) in nekončni *-l* (*volk*) ter *-v* v različnih položajih ipd.; za naglasno mesto vedo, a tu še prihaja do napak (tudi nesporazumov). Seznanjeni so z rastočo in padajočo intonacijo in s stavčnim poudarkom

Pisanje

Udeleženci tvorijo krajša in preprostejša daljša besedila za praktično rabo, npr. kratko sporočilo, razglednico, zasebno pismo (poznajo uvodne in sklepne formule in jih znajo uporabiti), mali oglas, čestitko, vabilo ipd., znajo izpolniti obrazec in pri tem pravilno zapisati svoje podatke, sestaviti življenjepis, prošnjo, pritožbo. V besedilih prevladujejo skladenjsko preprostejše rešitve (nezložene povedi), a pričakujemo, da so zapisana besedila že koherentna.

Poznajo osnovna pravila rabe velike začetnice in pravilno uporabljajo končna ločila, deloma pa tudi vejico (npr. pri naštevanju in v obravnavanih skladenjskih vzorcih).

2.2.2 SREDNJA RAVEN

Srednja raven je nadaljevanje, razširjanje in poglobljanje komunikacijskih vzorcev, tem in slovarja ter jezikovnega znanja, pridobljenega na osnovni ravni.

Komunikacijski vzorci

Poleg komunikacijskih vzorcev na osnovni ravni so udeleženci zmožni jezikovno uresničevati tudi:

Družbene konvencije:

- obvladanje vljudnostnih izrazov,
- izrekanje sožalja.

Izmenjava informacij:

- izčrpnije pripovedovanje opisovanje, razlaganje,
- izražanje vzrokov, namenov, posledic in povpraševanje po njih, sklepanje, izbiranje (utemeljevano odločanje),
- govorjenje o možnih dogodkih (*če bi ..., bi ...*),
- izražanje izvedljivosti dejavnosti (opisati znajo svoje zmožnosti, znanja, izraziti pripravljenost za pomoč ipd.),
- razpravljanje o poznani temi,
- preprosto utemeljevanje trditev in povpraševanje po utemeljitvah (*zakaj?*),
- potrjevanje misli z različnimi modalnimi izrazi (*seveda, možno, jasno ...*) ali korigiranje misli (*ne, ampak ...*).

Izražanje počutja in čustvenih stanj:

- izražanje občutij (*občutek imam, da ...*),
- izražanje skrbi (*kaj pa če ...*), sočustvovanja (*razumem vas ...*), (ne)zadovoljstva, presenečenja (*ah, ne ..., a res? ...* tudi z medmeti), razočaranja (*oh, škoda ...*) ali prizadetosti (*o, groza, moj bog ...*).

Uresničevanje interesov:

- prošnja za nasvet, svetovanje, odsvetovanje in priporočanje,
- ponujanje in sprejemanje pomoči,
- prepričevanje sogovorca, opozarjanje, prepovedovanje, zahtevanje, da kdo kaj naredi (eksplicitno in implicitno), k čemu prisiliti, kritizirati, očitati, spodbujati, predlagati in se na vse to tudi odzvati.

Izražanje mnenja:

- utemeljevanje mnenja,
- strinjanje ali nasprotovanje (*točno, ... nikakor ne ...*),
- izražanje prepričanja (*prepričan sem, da ...*) in dvoma (*dvomim, da ...*) ter naklonjenosti (simpatija, antipatija, nevtralen odnos) ali zavračanja (*odločno zavračam ...*).

Organizacija govora:

- prošnja za besedo,
- samokorekcija,
- pritegnitev sogovorčeve pozornosti, pozivanje sogovornika h govoru (*kaj pa vi mislite? ...*),
- predajanje besede in zaključevanje misli (*a ne? ..., a veš? ...*),
- poudarjanje,
- izbiranje govornemu položaju in besedilni vrsti primerne socialne zvrsti.

Teme – slovar

Besedni zaklad na tej ravni je razširjen na specifična tematska področja, tako splošna družbena kot tudi strokovna (glede na zanimanje in poklic) ter poljudnoznanstvena, to pa pomeni tako razširjeno splošno kot tudi specializirano izražanje. Pri konkretnih temah je besedni zaklad bogat – zelo hitro lahko najdejo pravi izraz, obvladajo precej nadpomenk in podpomenk, znajo se metaforično izražati ter razlikujejo slogovno označene sopomenke od neoznačenih – pri specializiranih temah pa obvladajo ustrezno izrazje zlasti tistih področij, ki jih posebej zanimajo so z njimi poklicno povezani (gl. tematska področja, str. 11–12).

Jezikovna zmožnost

SLOVNICA

Skladnja

Udeleženci programa na srednji ravni tvorijo zapletenejšje stavčne strukture in besedila. Obvladajo pravila ujemanja in vezave (znanje morda še ni popolno pri predložnih zvezah – gl. visoko raven).

Z uporabo različnih konektorjev (podredni in priredni vezniki, nekateri oziralni zaimki in prislovi) izražajo vzročna, posledična, krajevna, časovna idr. razmerja, izražajo namen, pogoj ipd.

Deloma obvladajo potrpnjenje (*knjigo tiskajo, knjiga se tiska ...*) in pooziraljenje (*Hiša stoji ob gozdu. Hiša je velika. Hiša, ki stoji ob gozdu, je velika.*)

Pri uporabi naslonskega niza znanje še ni popolno, občasno tudi ne pri ujemanju v samostalniški besedni zvezi (pri redkeje rabljenih oblikah).

Oblikoslovje

Ker so udeleženci na tej ravni jezikovno že zelo samostojni, pričakujemo, da se naučijo in dejavno uporabljajo tudi slovnične posebnosti in poznajo težja mesta v oblikoslovju.

Ločijo npr. nedoločnik od namenilnika, pri čemer poznajo tudi kratko, pogovorno obliko nedoločnika.

Poznajo tvorbo/pretvorbo večine vidskih parov in jih povečini pravilno rabijo.

Poznajo trpne oblike glagola, vendar so pri tvorbi dopustne nepopolnosti.

Ustrezno rabijo vse glagolske naklone.

Obvladajo daljšavo osnove samostalnikov in sklanjatev množinskih samostalnikov.

Večinoma pravilno rabijo naglasne in naslonske oblike osebnih in povratnoosebni zaimkov ter nekatere navezne (*zame, nate, zase ...*).

Poznajo večino neosebni zaimkov (oziralne, nedoločne, nikalne, vprašalne) in zlasti tiste pridevniške, ki imajo vezniško funkcijo (npr. *kateri*).

Udeleženci razlikujejo med določno in nedoločno obliko pridevnika, vendar pričakujemo pravilno rabo na visoki ravni.

Pri izražanju časovnih razmerij razumejo členke (*že, še, šele*), poznajo nekatere poudarne členke (*celo, tudi*), vendar njihovo pravilno rabo pričakujemo na visoki ravni.

Besedotvorje

- tvorba/pretvorba vidskih parov,
- sestavljanje glagolov,
- izpeljevanje pridevnikov iz samostalnikov (pripone: *-ski/-ški, -ni, -ov/-in, -ast,*)
- izpeljevanje nekaterih pridevnikov iz glagolov (*-lživ*),
- izpeljevanje samostalnikov iz samostalnikov (*-ec/-ka, -ost, išče/-arna*),
- poznajo tudi nekatere pripone, s katerimi je v izpeljanki mogoče izraziti pozitiven/negativen odnos do človeka ali stvari (*-ura/-uh* ipd.).

BESEDILO

Razumevanje

Sporazumevalna zmožnost na srednji ravni vključuje razumevanje najrazličnejših, tudi abstraktnih avtentičnih besedil ne le v glavnih točkah, temveč (zlasti s pomočjo priročnikov) tudi podrobno. To pomeni, da razumejo tudi strokovna in poljudnoznanstvena besedila (opremljena s slikami, grafi, preglednicami ...). Od umetnostnih besedil so sposobni globalno razumeti besedila iz sodobne književnosti, deloma pa tudi iz starejše književnosti (zavedanje arhaizmov, npr. v besedilih 19. stoletja).

Od govorjenih besedil lahko sledijo intervjujem, reportažam, diskusijam ipd., vendar v njih ne razumejo vseh podrobnosti.

Govorjenje

Prispevki, ki so jih udeleženci zmožni tvoriti v spontanem govoru, so razumljivi in brez večjih napak, posebej če tematiko, o kateri govorijo, dobro poznajo. Naglasi so večinoma pravilni, zaradi njih ne prihaja do nesporazumov. Obvladajo stavčni poudarek. Precej široko znanje tako besednega zaklada kot slovničnih struktur jim daje možnost tudi zahtevnejših skladenjskih rešitev pri izražanju najrazličnejših sporazumevalnih namer.

Zmožni so se tudi govorno prilagoditi glede na okoliščine (uradne – neuradne, šala – resen pogovor ipd.), voditi diskusijo ipd.

Pisanje

Besedila, ki jih brez težav obvladajo in so povsem smiselna, so večinoma uporabna: pismo, prošnja, življenjepis, oglas, pritožba (glej tudi osnovno raven). Nekoliko manj je na tej ravni pričakovano obvladovanje esejske oblike, vendar naj bi znali glavno temo izpeljati pripovedovalno, opisno in razlagalno.

Obvladajo temeljna pravopisna pravila: veliko začetnico, vejico, pisanje skupaj in narazen ipd.

2.2.3 VISOKA RAVEN

Visoka raven je nadaljevanje, razširjanje in poglobljanje komunikacijskih vzorcev, tem in slovarja ter slovničnega znanja, pridobljenega na osnovni in srednji ravni.

Komunikacijski vzorci

Pričakujemo, da so udeleženci programa na tej ravni povsem samostojni govorniki v vseh vrstah komunikacijskih vzorcev (obvladajo tudi manj pogoste govorne položaje), pa naj gre za **družbene konvencije, izmenjavo informacij, izražanje čustvenih stanj, uresničevanje interesov, izražanje mnenj** ter **organizacijo govora** v najrazličnejših govornih položajih na različne znane in manj znane teme, tudi v neponovljivih, nerutinskih okoliščinah.

Udeleženci tako obvladajo:

- izražanje najrazličnejših sporazumevalnih namer,
- izčrpno pripovedovanje, opisovanje, razlaganje,
- izražanje stališč in njihovo utemeljevanje, zagovarjanje lastnega mnenja,
- izražanje naklonjenosti ali nenaklonjenosti do česa oz. koga,
- predlaganje, sprejemanje ali zavračanje predlogov,
- povzemanje, komentiranje, vrednotenje, razpravljanje,
- strukturiranje govora z uporabo izrazov, s katerimi se členi besedilo (na začetku in med govorom npr: *ti ..., torej ..., mislim ...* ipd.; na koncu npr. *a veš ... ne ? ... ali nekaj takega ... to je vse*),
- izbiranje govornemu položaju ustrezne socialne in funkcijske zvrsti jezika.

Teme – slovar

Glede tematike na tej ravni ni omejitev; to pomeni obvladovanje tudi posebnih področij in specializiranega ter strokovnega izrazja (za lastne poklicne namene). Poznajo časovno in pogostnostno nezaznamovane frazeme in druge možnosti (ustvarjalnega) metaforičnega izražanja.

Jezikovna zmožnost

SLOVNICA

Na visoki ravni pričakujemo tudi teoretično poznavanje slovnice in uporabo metajezika ter uzaveščeno rabo vseh jezikovnih prvin.

Skladnja

Poznajo različne skladenjske možnosti in uporabljajo tudi zapletene strukture; z uporabo konektorjev in drugih kohezivnih sredstev (eksplicitne in implicitne ponovitve, anaforika, kataforika ipd. (*Prebral je knjigo, potem pa nanjo hitro pozabil. Pozdravila ga je, toda prijatelj je odšel mimo brez besed.*)), s katerimi je mogoče izražati najrazličnejše odnose med besedami in stavki, jih znajo povezovati tudi v zahtevnejša besedila.

Poznajo pravila besednega reda (stalno stavo z naslonskim nizom), pri čemer ločujejo zaznamovano stavo od nezaznamovane. Znajo poudarjati tudi s poudarnimi členki (*celo, tudi, sicer, še, saj, ...*) in besedilo členiti z različnimi izrazi, kot so *mislim, torej, no, pravzaprav* ipd.

Oblikoslovje

Udeleženci programa tudi teoretično poznajo specifično problematiko oz. posebnosti. Pri glagolski besedni zvezi poznajo variantno vezavo (*čakati na: čakati prijatelja*). Pravilno rabijo prosta morfema *si – se* (*misliti si, smejati se*).

Poznajo daljšave osnov pri samostalniku, sklanjatev množinskih samostalnikov, neosebni samostalniških in pridevniških (neosebni, nevprašalni) zaimkov, rabo navezovalnega tožilnika, določne in nedoločne oblike pridevnika.

Poznajo vezniško funkcijo prislova, zlasti oziralnih prislovov, znajo jih tudi pravilno rabiti. Poznajo nekatere poudarne in druge členke (*celo, še, tudi, no, torej ...*) in medmete, s katerimi je moč izraziti svoj odnos do stvari.

BESEDILO

Razumevanje

Besedila segajo na vsa področja in zajemajo najrazličnejše teme; poleg publicističnih, umetnostnih idr. razumejo tudi poljudnoznanstvena in znanstvena. Besedila znajo podrobno analizirati, in to tako z vidika razumevanja tematike, posameznih besed kot tudi slovničnih struktur. Sposobni so razumeti umetnostna besedila, zlasti iz sodobne književnosti, pa tudi iz starejše (predvsem besedila slovenske klasike 19. stoletja).

Govorjenje

Udeleženci so povsem samostojni govorniki, tudi v nepredvidljivih položajih večinoma govorijo tekoče in naravno, glede na okoliščine znajo preklapljati npr. iz splošno pogovornega v zborni jezik, iz resnega pogovora v šalo ipd. Znajo členiti svoj govor z različnimi izrazi (*torej, mislim, no ...*) in zbuditi poslušalčev interes (*glej, poslušaj, a veš, a razumeš, a(li) ne? ...*). Pri uporabi slikovnega gradiva znajo samostojno ubesediti (govorno in pisno opisati in pojasniti) različne preglednice, poljudne grafe, navodila idr.

Pisanje

Udeleženci znajo napisati kakršnokoli besedilo za uporabne namene, v daljših besedilih (esej) pa znajo glavno temo razviti in jo ustrezno izpeljati (z opisom, razlago, dokazom, utemeljitvijo ipd.).

3. Učbeniki in drugo učno gradivo

Izobraževalna ustanova sama izbira učbenike in dodatno učno gradivo, ki ga bo uporabila pri izobraževanju.

Pri izbiri učbenikov in dodatnih gradiv je treba upoštevati naslednja merila:

- učbeniki morajo biti zasnovani za odrasle, to velja tudi za vse vizualno, avdio in avdiovizualno gradivo, ki se uporablja pri izobraževanju,
- obsegati morajo večino v programu zajetih vsebin,
- ustrezati morajo sodobnim didaktičnim načelom in zahtevam po komunikacijskem modelu pouka oz. učenja (gre za učenje jezika z njegovo zavestno, kreativno uporabo),
- didaktično in metodično morajo biti skladni s temeljnimi cilji tega programa.

V izobraževalni program sodi tudi navajanje na samostojno uporabo slovarja in drugih jezikovnih priročnikov. Priporočamo uporabo sodobnih dvojezičnih slovarjev pa tudi enojezičnega Slovarja slovenskega knjižnega jezika.

Priporočamo tudi uporabo dodatnega gradiva, kot so slovnice, priročniki za vadenje vseh sporazumevalnih dejavnosti (branja, poslušanja, govorjenja in pisanja). Besedila, uporabljena za izobraževanje, naj bodo avtentična (lahko tudi prirejena), pa naj gre za zapisana ali govorjena besedila.

4. Posebna znanja izvajalcev programa

Učitelji in izpraševalci morajo dokazati, da so se v obdobju zadnjih treh let udeležili izobraževanja, kjer so izpopolnili znanje iz specialne didaktike za poučevanje in preverjanje slovenščine kot drugega/tujega jezika v obsegu vsaj 16 ur.

JAVNA VELJAVNOST ZNANJ

Program omogoča pridobitev javno veljavne listine o znanju slovenskega jezika. Javno veljavna listina o znanju slovenskega jezika se izda osebam, ki uspešno opravijo zunanje preverjanje znanja slovenščine na osnovni, srednji ali visoki ravni v skladu z izpitnim katalogom v tem programu. Po uspešno opravljenem izpitu dobijo ustrezno listino o znanju slovenskega jezika na določeni ravni. Tako listino lahko izda samo za to pooblaščen ustanova.

Po udeležbi v programu lahko udeleženci dobijo potrdilo o udeležbi, v katerem so navedeni podatki o izvajalski organizaciji, podatki za identifikacijo udeleženca, ime programa, raven znanja, trajanje programa v urah in datum izdaje potrdila. Če pa udeleženci opravljajo interni izpit (izpit uspešnosti po končanem tečaju na posamezni ravni), se jim izda ustrezna listina, ki pa kljub temu, da lahko opiše raven doseženega znanja, ni javno veljavna listina o znanju in le-te v nobenem primeru ne more nadomestiti.

IZPITNI KATALOG

Izpitni katalog vsebuje:

1. opredelitev treh ravni znanja slovenščine za pridobitev javno veljavne listine o znanju slovenščine,
2. izpitne cilje na posameznih ravneh (osnovni, srednji, visoki),
3. sestavo in vrednotenje izpita,
4. izpitne vsebine,
5. ocenjevalna merila.

1. Opredelitev ravni

Poimenovanja ravni izpitov iz znanja slovenščine – osnovna, srednja in visoka – upoštevajo govorca in raven njegove samostojnosti pri sporazumevanju v slovenščini. Vsebinsko jih opredeljujemo kot funkcionalno, operativno in akademsko raven.

OSNOVNA RAVEN

Na osnovni ravni od kandidatov pričakujemo, da so pri sporazumevanju v slovenskem jeziku samostojni (npr. znajo pridobiti in dati osnovne informacije, ki jih potrebujejo za vsakdanje življenje), vendar le v rutinskih nalogah, to je takih, kakršne vsak dan izvajajo zasebno in javno (doma, na delu, v šoli, ob nakupih, na uradih, pošti, v banki, na policiji in drugih javnih ustanovah, ob druženju, v prostem času). Večjo samostojnost pričakujemo pri govornem kot pri pisnem sporazumevanju.

SREDNJA RAVEN

Srednja raven pomeni večjo samostojnost tako pri govornem kot pri pisnem sporazumevanju; kandidati se morajo znajti tudi v nepredvidenih, ne le rutinskih okoliščinah: znajti se morajo pri reševanju problemov, preprosti analizi podatkov, preprostem povzemanju, znati pa morajo tudi vrednotiti. Pričakujemo, da na tej ravni obvladajo precej široko družbeno tematiko. Slovnica je vključena v posamezne izpitne naloge.

VISOKA RAVEN

Na visoki ravni so kandidati neodvisni pri uporabi slovenskega jezika, in to pri govornem in pisnem sporazumevanju o vsakdanjih in manj vsakdanjih temah. Izpitne naloge zahtevajo precej samostojnih in ustvarjalnih dejavnosti pri rabi jezika – poleg razumevanja, uporabe znanja in interpretacije podatkov še reševanje problemov, analizo in sintezo ter vrednotenje (pri tvorjenju pisnega besedila v obliki eseja). Na tej ravni pričakujemo od kandidatov tudi temeljna metajezikovna znanja.

2. Izpitni cilji

Na osnovni ravni kandidat:

1. Razume bistvo in podrobnejše informacije v preprostejših, nespecializiranih avtentičnih besedilih, kot so krajša besedila iz dnevnega časopisja in drugih nespecializiranih publikacij, predvsem če so kombinirana s slikovnim gradivom.
2. Besedilo zna povzeti v glavnih točkah.

3. Razume bistvo in podrobnejše informacije v različnih vrstah predvsem študijsko posnetih besedil (kratki pogovori, krajša poročila, odlomki iz intervjujev, različna obvestila, kratke pripovedi).
4. Se govorno sporazumeva v vsakdanjih, predvidljivih govornih položajih.
5. Zna preprosto izraziti svoje mnenje.
6. Zna tvoriti krajša in daljša preprosta besedila za praktično rabo, če je pri tem voden (razglednica, voščilnica, obrazci, življenjepis, prošnja, zasebno pismo, pritožba).
7. Pozna besedje, glasoslovje, oblikoslovje, skladnjo, pravopis, sociolingvistične in pragmatične zakonitosti rabe slovenskega jezika v skladu s standardi znanja za osnovno raven, ki so potrebni za doseganje izpitnih ciljev, navedenih v točkah 1 do 6.

Na srednji ravni kandidat:

8. Razume bistvo in podrobnejše informacije v različnih avtentičnih zapisanih besedilih, tudi lažjih strokovnih in poljudnoznanstvenih, če se navezujejo na njegovo poklicno področje.
9. Razume bistvo in podrobnejše informacije v različnih avtentičnih govorjenih besedilih, predvsem v intervjujih, reportažah in diskusijah.
10. Se govorno sporazumeva tudi v manj predvidljivih govornih položajih.
11. Zna izraziti svoje mnenje in ga utemeljiti.
12. Zna tvoriti različne vrste besedil, predvsem življenjepis, prošnja, zasebno in uradno pismo, oglas, pritožbo.
13. Pri pisanju zna pripovedovalno, opisno in razlagalno izpeljati temo in utemeljiti svoje mnenje.
14. Pozna besedje, glasoslovje, oblikoslovje, skladnjo in pravopis, sociolingvistične in pragmatične zakonitosti rabe slovenskega jezika v skladu s standardi znanja na srednji ravni, ki so potrebni za doseganje izpitnih ciljev, navedenih v točkah 1 do 6 in 8 do 13.

Na visoki ravni kandidat:

15. Razume bistvo in podrobnejše informacije v kateremkoli avtentičnem besedilu, ne glede na njegovo funkcijsko zvrst.
16. Besedilo zna analizirati glede na tematiko, rabo besedja in slovničnih struktur.
17. Razume katerokoli avtentično besedilo, namenjeno poslušanju.
18. Tudi v nepredvidljivih okoliščinah se izraža tekoče in naravno.
19. Glede na okoliščine zna preklapljati med socialnimi zvrstmi in se govorno prilagoditi (uradni pogovor – šala).
20. Samostojno zna tvoriti tudi daljša besedila esejskega tipa.
21. Pozna besedje, glasoslovje, oblikoslovje, skladnjo in pravopis, sociolingvistične in pragmatične zakonitosti rabe slovenskega jezika v skladu s standardi znanja na visoki ravni, ki so potrebni za doseganje izpitnih ciljev, navedenih v točkah 1 do 6 in 8 do 13 ter 15 do 20.

3. Sestava in vrednotenje izpita

Kandidati lahko opravljajo izpit na treh različnih težavnostnih ravneh, v skladu s svojim znanjem in potrebami (glej tudi Javna veljavnost listin).

Izpite na posameznih ravneh lahko opravljajo tudi kandidati, ki se niso izobraževali po programu Slovenščina za tujce, dosegajo pa standarde znanja, predpisane s tem programom.

Preverjanje znanja na vseh ravneh je pisno in ustno. Kandidatovo znanje se presoja po merilih, objavljenih v tem katalogu.

Pisni izpit traja za osnovno raven 125 do 135 minut, za srednjo in visoko pa 195 minut. Ustni del traja na vseh treh ravneh 20 minut (kandidat ima pravico, da se pripravi na ustni del izpita).

Z uspešno opravljenim izpitom na osnovni ravni kandidat dokazuje, da obvlada osnove slovenskega jezika, ki mu omogočajo, da:

- se sporazumeva v predvidljivih govornih položajih ob vsakdanjih temah,
- razume bistvene informacije v krajših, manj zahtevnih avtentičnih zapisanih in govorjenih besedilih,
- ob navodilih napiše krajše besedilo,
- je njegovo govorno in pisno izražanje sicer preprosto, vendar dovolj ustrezno in pravilno, tako da sporazumevanje večinoma ni moteno.

Z uspešno opravljenim izpitom na srednji ravni kandidat dokazuje, da obvlada slovenski jezik do mere, ki mu omogoča, da:

- je pri sporazumevanju prožen v večini govornih položajev,
- razume bistvo in podrobnejše informacije v različnih nespecializiranih, zapisanih in govorjenih besedilih,
- se lahko pogovarja in piše o različnih temah (poleg vsakdanjih tudi aktualnih družbenih in takih, ki se navezujejo na njegovo poklicno področje),
- se ustrezno in pravilno izraža; napake, ki jih dela, ne otežujejo sporazumevanja.

Z uspešno opravljenim izpitom na visoki ravni kandidat dokazuje, da obvlada slovenski jezik do mere, ki mu omogoča, da:

- je njegovo sporazumevanje ustrezno v vseh govornih položajih,
- govori naravno in tekoče,
- razume najrazličnejša zapisana in govorjena, tudi strokovna in znanstvena besedila (s svojega strokovnega področja),
- samostojno tvori najrazličnejša zapisana besedila,
- se ustrezno in pravilno izraža in napak skoraj ne dela.

3.1 Shematski prikaz sestave izpita

OSNOVNA RAVEN

Vsebina	Čas reševanja	Delež pri oceni
PISNI DEL		
Razumevanje zapisanih besedil	30 – 40 minut	25 %
Razumevanje govorjenih besedil	30 minut	25 %
Tvorjenje pisnega besedila (vodeni sestavek)	45 minut	25 %
USTNI DEL (vodeni splošni pogovor, igranje vlog v vsakdanjih položajih, pogovor na temelju slikovnega gradiva)	20 minut	25 %

skupaj: 125 – 135 minut

SREDNJA IN VISOKA RAVEN

Vsebina	Čas reševanja	Delež pri oceni
PISNI DEL		
Razumevanje zapisanih besedil	30 minut	20 %
Razumevanje govornih besedil	30 minut	20 %
Poznavanje slovničnih struktur	40 minut	20 %
Tvorjenje pisnega besedila (vodeni sestavek in samostojni esej)	75 minut	20 %
USTNI DEL (vodeni splošni pogovor, reševanje problemov, pogovor na temelju slikovnega ali pisnega gradiva)	20 minut	20 %

skupaj: 195 minut

4. Izpitne vsebine

Osnovna raven

Izpitne vsebine na osnovni ravni so v skladu z vsebinami programa Slovenščina za tujce in s standardi znanja na osnovni ravni (str. 13–18 in 9–10). Na izpitu se preverja obvladovanje sporazumevalnih dejavnosti v vsakdanjih, rutinskih položajih. Preverja se branje in poslušanje ter govorno in nekoliko manj pisno sporazumevanje.

Srednja raven (glej tudi: osnovna raven)

Izpitne vsebine na srednji ravni so v skladu z vsebinami programa Slovenščina za tujce in s standardi znanja na srednji ravni (str. 19–21 in 10). Na izpitu se preverja obvladovanje sporazumevalnih dejavnosti tudi v nepredvidljivih govornih položajih in ob večjem številu različnih tem. Več je vodenega pisnega sporazumevanja in preverjanja slovnice v rabi.

Visoka raven (glej tudi: osnovna in srednja raven)

Izpitne vsebine na visoki ravni so v skladu z vsebinami programa Slovenščina za tujce in s standardi znanja na visoki ravni (str. 22–23 in 10–11). Na izpitu se preverja obvladovanje sporazumevalnih dejavnosti v zelo različnih govornih položajih in samostojno pisno in govorno sporazumevanje ter slovnica v rabi.

5. Ocenjevalna merila

Izpiti na vseh treh ravneh se vrednotijo po enotni ocenjevalni lestvici. Za ocenjevanje predlagamo šolski način ocenjevanja od 1 do 5, in sicer tako, da ga na koncu prevedemo v opisne ocene.

5.1 Razumevanje govorjenih in zapisanih besedil, slovnica

Za vsak pravilen odgovor v teh delih testa je predvideno določeno število točk. Odstotke doseženih točk pri posameznem delu testa ovrednotimo z ocenami od ena do pet po naslednjih kriterijih:

Ocena	Odstotki doseženih točk
5 odlično	91 do 100
4 zelo dobro	81 do 90
3 dobro	71 do 80
2 zadovoljivo	60 do 70
1 neuspešno	do 59

Pri izpiti na osnovni ravni pomeni ocena razumevanja govorjenih besedil 25 % končne ocene in ocena razumevanja zapisanih besedil prav tako 25 % končne ocene.

Pri izpiti na srednji in visoki ravni pomeni ocena razumevanja govorjenih besedil 20 %, ocena razumevanja zapisanih besedil 20 % in ocena slovnice 20 % končne ocene.

5.2 Pisno sporazumevanje: tvorjenje pisnega besedila

PARAMETER IN OCENA	
Vsebina, slog	
5	besedilo ustreza nalogi, informacije in misli so podane izčrpno in natančno, namen je dosežen
4	besedilo ustreza nalogi, podajanje informacij in stališč je nekoliko manj izčrpno in natančno, namen je jasno izražen
3	besedilo v skoraj vseh pogledih ustreza nalogi, namen je sicer jasen, vendar ne v vseh podrobnostih, misli so včasih nenatančno podane
2	besedilo samo v nekaterih pogledih ustreza nalogi, vendar je namen še mogoče razbrati, misli so izražene nenatančno, tako da so možni tudi nesporazumi
1	besedilo ne ustreza nalogi, misli so nejasno izražene, zato namena sporočila ni mogoče razbrati

Besedje	
5	uporabljeno besedje ustreza nalogi in je bogato ter raznoliko, spretna uporaba izbranega besedja (sinonimi)
4	uporabljeno besedje ustreza nalogi, je pa nekoliko manj bogato in njegova uporaba manj spretna
3	uporabljeno besedje je ustrezno, vendar omejeno na znane teme, pri manj znanih temah so izrazi nespretno ali napačno uporabljeni; nepoznavanje izrazov
2	uporabljeno besedje še ustreza nalogi, ni pa izbrano in je nespretno uporabljeno (ponavljanje besed) ter je omejeno na predvidljive okoliščine in vsakdanje teme; nepoznavanje tudi osnovnih izrazov, zato možni nesporazumi
1	besedni zaklad ni dovolj obsežen in je neustrezen, zato je sporazumevanje onemogočeno
Zgradba besedila	
5	besedilo je ustrezno dolgo in dobro organizirano (logično zgrajeno: uvod, jedro, sklep), misli so smiselno povezane med sabo in z glavno temo, so dobro razvite
4	besedilo je ustrezno dolgo in logično zgrajeno z manjšimi pomanjkljivostmi v razvijanju teme; misli so smiselno povezane
3	pomanjkljivosti v zgradbi (ni sklepa ipd.) in dolžini (kratko), misli so še smiselno povezane, a slabše oz. preprosto povezane z glavno temo
2	besedilo je slabo in včasih nelogično organizirano, misli slabo razvite in ne dovolj povezane z glavno temo, tako da so možni nesporazumi
1	besedilo je prekratko (ga ni), zelo preprosto, misli niso ustrezno povezane, zato je sporočilo nerazumljivo
Jezikovna pravilnost	
5	besedilo je napisano pravilno, uporabljene so tudi zahtevnejše jezikovne strukture, oblikoslovnih, skladenjskih in pravopisnih pomanjkljivosti skoraj ni
4	besedilo je napisano pravilno, uporabljene so tudi zahtevnejše jezikovne strukture, temeljnih napak skoraj ni, oblikoslovne in skladenjske pomanjkljivosti so nebitvene
3	besedilo je pravilno ob uporabi preprostejših skladenjskih rešitev; pojavljajo se nekatere temeljne napake
2	oblikoslovne, skladenjske in pravopisne pomanjkljivosti otežujejo sporazumevanje
1	oblikoslovne in skladenjske pomanjkljivosti onemogočajo sporazumevanje

Točkuje se vsak parameter posebej, točke se seštejejo in delijo s 4 (štirje parametri), tako dobimo njihovo skupno povprečno število oz. končno oceno za pisno sporazumevanje. Ocena iz tvorjenja pisnega besedila predstavlja na osnovni ravni 25 % ocene, na srednji in visoki pa 20 % ocene.

5.3 Govorno sporazumevanje

PARAMETER IN OCENA	
Vsebina, slog	
5	govorni prispevki ustrezajo govornemu položaju, misli so podane izčrpno in natančno, namen je dosežen
4	govorni prispevki ustrezajo govornemu položaju, podajanje informacij in stališč je nekoliko manj izčrpno in natančno, kljub temu je namen dosežen
3	govorni prispevki so v skoraj vseh pogledih primerni govornemu položaju, namen je na splošno jasen, vendar ne v vseh podrobnostih, ker so misli včasih nenatančno izražene ali slabše povezane
2	govorni prispevki samo v nekaterih pogledih upoštevajo govorni položaj; namen je včasih težko razbrati, saj so misli izražene nenatančno; možni tudi nesporazumi
1	govorni prispevki niso ustrezni govornemu položaju, misli so nejasno izražene in med sabo nepovezane, namena sporočila ni mogoče razbrati
Besedje	
5	uporabljeno besedje ustreza vsebini in govornemu položaju in je bogato in raznoliko; spretna uporaba izbranega besedja (sinonimi ipd.)
4	uporabljeno besedje ustreza govornemu položaju in vsebini, je pa nekoliko manj bogato in njegova uporaba manj spretna; nepoznavanje nekaterih izrazov
3	uporabljeno besedje je ustrezno, vendar omejeno na znane teme, v nepredvidljivih okoliščinah so izrazi nespretno (ponavljanje in iskanje besed) ali napačno uporabljeni; nepoznavanje tudi nekaterih osnovnih izrazov
2	uporabljeno besedje še ustreza vsebini in govornemu položaju, je pa pogosto nespretno uporabljeno (preprosto izrazje, ponavljanje besed) ter je omejeno na predvidljive položaje in vsakdanje teme; nepoznavanje tudi osnovnih izrazov, zato možni nesporazumi
1	besedni zaklad ni dovolj obsežen (nepoznavanje tudi osnovnega besedja) in je neustrezen, kar onemogoča sporazumevanje
Interakcija	
5	popolna samostojnost in prožnost v interakciji, hitro in ustrezno odzivanje (na spremembo teme, okoliščin, besedilne vrste ipd.), tekoče govorjenje (brez zatikanja in omahovanja)
4	nekoliko manjša samostojnost in prožnost v interakciji, nekoliko omahovanja pri odzivanju (na spremembo teme, okoliščin ...), ki pa je še ustrezno; tekoče govorjenje brez večjih (nenaravnih) prekinitev in zatikanja
3	manjša samostojnost (potrebna sogovornikova spodbuda pri menjavi teme ipd.), zatikanje in omahovanje v pogovoru na neznano temo; občasne ponovitve in mašila ne vplivajo bistveno na potek sporazumevanja
2	precejšnja nesamostojnost, včasih neprimerno odzivanje na menjave teme in okoliščin, zatikanje in obotavljanje lahko otežujeta sporazumevanje
1	nesamostojnost, neustrezno odzivanje in prekinjeno govorjenje onemogočajo sporazumevanje

Jezikovna pravilnost	
a) Slovnicična pravilnost	
5	govorni prispevki so slovnično pravilni, oblikoslovnih in skladenjskih nepravilnosti skoraj ni
4	govorni prispevki so večinoma pravilni, nekatere nebistvene napake v skladnji in oblikoslovju
3	govorni prispevki so pravilni ob uporabi preprostejših skladenjskih rešitev; nekatere temeljne napake
2	oblikoslovne in skladenjske pomanjkljivosti otežujejo sporazumevanje
1	oblikoslovne in skladenjske pomanjkljivosti onemogočajo sporazumevanje
b) Izgovor	
5	izgovor je pravilen, razločen in jasen, naglasi in stavčni poudarki so pravilni
4	nekatere nebistvene nepravilnosti v izgovoru (naglas in poudarek), ki pa jih zna popraviti
3	več nepravilnosti v izgovoru, naglasu in stavčni intonaciji
2	nepravilnosti v izgovoru otežujejo sporazumevanje
1	sporazumevanje je zaradi slabega izgovora onemogočeno

Točkuje se vsak parameter posebej, točke se seštejejo in delijo s 5 (pet parametrov), tako dobimo njihovo skupno povprečno število oz. končno oceno za govorno sporazumevanje. Ocena iz govornega sporazumevanja predstavlja na osnovni ravni 25 % ocene, na srednji in visoki pa 20 % ocene.

5.4 Končna ocena

Končno oceno izpita dobimo tako, da ocene, dosežene pri posameznih delih testa (razumevanje govorjenih in zapisanih besedil, tvorjenje pisnega besedila, govorno sporazumevanje, na srednji in visoki ravni tudi slovnica), seštejemo in delimo z ustreznim številom delov testa (4 na osnovni ravni, 5 na srednji in visoki ravni).

Izpiti se ocenjujejo po spodaj navedeni ocenjevalni lestvici. Končna ocena izpita je opisna.

OCENA	OPISNA OCENA
5	odlično opravil
4	zelo dobro opravil
3	dobro opravil
2	zadovoljivo opravil
1	ni opravil

SESTAVLJALCI PROGRAMA

Program Slovenščina za tujce sta pripravili Ina Ferbežar in Nataša Pirih Svetina.

Nastal je na podlagi raziskovalnih projektov *Prenova standardov znanja slovenščine kot drugega/tujega jezika* in *Strokovna nadgradnja testiranja aktivnega znanja slovenskega jezika*, ki ju je pripravila Ina Ferbežar s sodelavci (glej tam).

Besedilo programa Slovenščina za tujce so pregledali: Irena Androjna, Marja Bešter, Sonja Klemenčič, Erika Kržišnik in Marko Stabej.

PRILOGA

IZHODIŠČA ZA PRIPRAVO NAČRTA EVALVACIJE PROGRAMA

Program Slovenščina za tujce je nastal na pobudo, da je potrebno stari program, ki ni več zadoščal naraščajočim potrebam na področju poučevanja slovenščine kot drugega in tujega jezika, saj ni ustrezal merilom sodobno zasnovanega pouka drugega/tujega jezika in je preozko zamejeval ciljno skupino, posodobiti. Še posebej je bil program potreben prenove na področju preverjanja znanja jezika. Sestavljalci so poskušali pobude izvajalcev programa upoštevati, vendar bo šele po določenem času, v katerem se bo program spremljal in ocenjeval, mogoče odgovoriti na vprašanje, ali je bil cilj dosežen. Evalvacija programa naj bi poleg tega tudi pokazala, kdaj je program potreben ponovnih sprememb in dopolnitev.

Vsebine evalvacije

Cilji izobraževalnega program

- Ali program zadošča potrebam, zaradi katerih je nastal?
- Ali program zagotavlja uresničevanje opredeljenih ciljev programa?

Ciljna skupina

- Ali vsebina programa ustreza potrebam, poprejšnjemu znanju in izkušnjam ciljne skupine?
- Ali je delitev ciljne skupine na začetnike in na tiste, ki imajo predznanje na različnih stopnjah, ustrezna?

Trajanje

- Ali je trajanje programa ustrezno glede na vsebino in predvideno organizacijo poteka programa?
- Ali je trajanje posameznih ravni primerno?
- Ali je razmerje med trajanjem osnovne, srednje in visoke ravni ustrezno?

Pogoji za vpis, napredovanje in dokončanje programa

- Ali so pogoji za vpis programa na osnovni ravni ustrezno opredeljeni?
- Ali so pogoji za vpis programa na srednji ravni ustrezno opredeljeni?
- Ali so pogoji za vpis programa na visoki ravni ustrezno opredeljeni?
- Ali so pogoji za napredovanje ustrezni?
- Ali so pogoji za dokončanje programa na vseh treh ravneh ustrezni?
- Kako ustreza zunanje preverjanje znanja?

Organizacija izobraževanja

- Ali so organizacijske izpeljave programa ustrezne?
- Ali bi bilo bolje, da bi program določal več možnih oblik izpeljave?

Standardi znanja

- Ali so standardi znanja ustrezno opredeljeni glede na opisane cilje?
- Ali so standardi znanja dovolj natančno opredeljeni?
- Ali se standardi znanja na osnovni ravni dovolj razlikujejo od standardov na srednji ravni?
- Ali se standardi znanja na srednji ravni dovolj razlikujejo od standardov na visoki ravni?

Vsebine

- Ali vsebine ustrezajo opredeljenim ciljem izobraževalnega programa?
- Ali vsebine ustrezajo opredeljenim standardom znanja?
- Ali so predvidena tematska področja za celotni program primerna?
- Ali so ustrezno opredeljeni jezikovno znanje in zmožnosti na posamezni ravni?
- Ali so ustrezno opredeljeni komunikacijski vzorci na posamezni ravni?
- Ali so ustrezno izbrane teme in slovar za vsako posamezno raven?
- Ali so slovnične strukture določene dobro in za vsako raven primerno?
- Ali so ustrezno izbrane besedilne vrste na posamezni ravni?
- Ali so primerno opredeljene sporazumevalne dejavnosti (razumevanje, govorjenje, pisanje) na posamezni ravni?

Učbeniki in drugo gradivo

- Ali so predvidena merila za izbor učbenikov in drugega učnega gradiva ustrezna?
- Ali je dobro, da program ne določa učbenikov?

Posebna znanja izvajalcev programa

- Ali so pogoji, določeni za izvajalce programa, ustrezni?

Preverjanje in ocenjevanje

- Ali ustrezajo predvideni postopki preverjanja in ocenjevanja?
- Ali ustrezajo predvideni načini preverjanja in ocenjevanja?
- Ali ustrezajo predvidena merila za preverjanje in ocenjevanje?
- Ali se merila za preverjanje in ocenjevanje za osnovno, srednjo in visoko raven dovolj razlikujejo med seboj?

Subjekti evalvacije

Predlagamo, da pri evalvaciji sodelujejo

- udeleženci programa,
- učitelji,
- vodje jezikovnega izobraževanja,
- drugi strokovnjaki.

Izbira merskih instrumentov

Predlagamo, da se pripravijo naslednji merski instrumenti:

- anketa za udeležence,
- vprašalnik za vodeni intervju za učitelje in vodje jezikovnega izobraževanja,
- opomnik za poročilo strokovnjakov.

Časovni načrt poteka evalvacije

Predlagamo, da se program evalvira

- ob prvih izpeljavah programa,
- ob prvih izpeljavah zunanjega preverjanja znanja,
- vsaka tri leta po prvi izpeljavi.